

*Селезньов В. А.,
к.ю.н., доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший радник юстиції*

*Шиманський Ф. В.,
к.ю.н., професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
інституту національного та міжнародного права
Міжнародного гуманітарного університету,
старший радник юстиції*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗА НОВИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ ЗАКОНОДАСТВОМ

Анотація. Стаття присвячена такому напрямку діяльності правоохоронних органів як боротьба із корупцією. Виявлені чинники формування антикорупційної стратегії.

Ключові слова: правоохоронні органи, корупція, антикорупційне законодавство.

Постановка проблеми. В липні 2011 року почав діяти Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі — Закон), яким визначено багато достатньо нових для нашої юридичної теорії і практики положень, внесено певні зміни в чинне законодавство. Для надання необхідної реальності положенням цього Закону, одночасно з ним набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Ним було внесено зміни і доповнення, уточнено редакцію в положення кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного й інших законодавств.

Закон, на думку учених — юристів, передбачає впровадження дієвих механізмів для запобігання виникненню корупції, усунення причин та умов, які її породжують. Він отримав схвальні відгуки з боку експертів ГРЕКО, які відповідно до Плану дій Україна — Європейський Союз контролює виконання відповідних, взятих на себе нашою державою, зобов'язань. Положення закону також узгоджується з положеннями Конвенції ООН проти корупції. Спеціально уповноваженим з питань антикорупційної політики, створеним Президентом України, є Національний антикорупційний комітет, утворений на підставі

Указу Президента України від 26.02.2010 р. № 275 / 2010 [1].

Викладення основного матеріалу. Фахівці давно очікували такий Закон. Після тривалих дискусій глава держави Віктор Янукович у новому антикорупційному законі запропонував більш чітке формулювання таких дефініцій, як «безпосереднє підпорядкування», «близькі особи», «конфлікт інтересів», «неправомірна вигода», описання того, які ж дії підпадають під визначення «корупція» тощо. Саме ці статті викликали особливо гострі дискусії під час обговорення на засіданнях парламенту. Важливим стало те, що значно розширено коло осіб, на яких поширюється дія Закону, за рахунок працівників судової гілки влади та посадових осіб Центральної виборчої комісії, а також включення до нього осіб, які не є держаними службовцями, посадовими особами органів місцевого самоврядування, але одержують зарплату за рахунок державного або місцевого бюджетів чи надають публічні послуги, що дозволить правоохоронцям ужити необхідних заходів посилення боротьби з корупційними проявами, підвищить ефективність роботи, спрямованість на кінцевий результат [2].

Позитивним є те, що серед інших питань — декларування доходів і видатків публічних службовців, а також оприлюднення цих декларацій. Особливо це стосується високопосадовців, які заповнюють декларацію і на папері виглядають бідними людьми, водночас отриманні ними корупційним шляхом матеріальні блага записані на їх близьких і родичів. У таких розвинених країнах, як Франція,

Німеччина, Польща, Чехія і США ця норма не вважається порушенням прав громадянина [3].

Своєчасно розширені види відповідальності за корупційні правопорушення шляхом встановлення нових складів адміністративних правопорушень та кримінальних злочинів. Зокрема ст.ст. 172-2 — 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), ст.ст. 364-1, 365-1, 365-2, 368-3, 369-1 Кримінального кодексу (КК) України, а також нової редакції статей про службові злочини.

Слушним є встановлення більш досконалої системи провадження за матеріалами про порушення вимог антикорупційного законодавства. Зокрема, тепер прокурори не складають самі протоколи про вчинення корупційних діянь, але наглядають із самого початку провадження про адміністративне правопорушення за діяльністю органів внутрішніх справ, податкової міліції, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Законом передбачено обов'язкову участь прокурора і у розгляді справ про корупційні правопорушення, жорсткіші заходи щодо усунення корупційних правопорушень. Відповідно до вимог закону копія протоколу, крім направлення його прокурору, який здійснює нагляд, підлягає направленню і керівникові установи, де працює правопорушник, унаслідок чого від самого початку провадження виникають правові підстави для відсторонення особи від виконання службових повноважень. І найголовніше те, що зараз керівник установи чи організації зобов'язаний повідомити письмово суд про звільнення винної особи з посади.

Важливим питанням є забезпечення у правоохоронних органах відомчого контролю за своєчасним складанням протоколів та їх направленням до суду, випадків недопущення їх втрати. Це може забезпечуватись впровадженням єдиної системи проведення взаємозв'язок між правоохоронними органами і судами щодо руху таких матеріалів.

Безперечно, необхідно готуватися до того, що за кожним складеним протоколом слід очікувати відповідну протидію з боку правопорушників, у тому числі не без участі їх захисників та суддів.

Одним із заходів запобігання і протидії корупції є заходи, що пов'язані з діяльністю

державних службовців: встановлення спеціальних обмежень: обмеження пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, а також щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю; обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування; фінансовий контроль; врегулювання конфлікту інтересів; вимоги щодо прозорості інформації у приватній сфері.

З прийняттям Закону та внесенням у зв'язку з цим змін до КУпАП в практику вводиться термін «пропозиція неправомірної вигоди» (ст. 172-3 КУпАП) та встановлюється відповідальність за подібну пропозицію. Виникає обґрунтоване питання, хто є суб'єктом правопорушення: загальний суб'єкт, як передбачено КУпАП, чи суб'єкти, зазначені у Законі. Як у першому, так і у другому випадках суб'єкт відповідальності за корупційне правопорушення зобов'язаний вжити заходів до припинення та фіксації правопорушення (яким чином?). Адміністративне законодавство не передбачає можливості проведення оперативно-розшукових заходів.

Ураховуючи положення закону, спочатку треба з'ясувати чи не утворює пропозиція, давання або одержання неправомірної вигоди склад корупційних злочинів, передбачених ст.ст. 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України, і лише після цього перевіряти наявність ознак адміністративного правопорушення (проступку).

Неправомірна вигода є предметом злочинів, передбачених ст.ст. 368-2, 368-3, 368-4, 369-2, 370 КК України. Крім того, з метою отримання такої вигоди вчиняються злочини за ст.ст. 364-1, 365-2 КК України.

Як бачимо, за умов конкуренції норм КУпАП та КК України пріоритет у застосуванні має кримінальний закон. Отже, уже сьогодні мають місце питання, які потребують доопрацювання і більш чіткого тлумачення [4].

Важливим чинником формування антикорупційної стратегії, на нашу думку, є профілактика корупційних діянь. Ідеться про систематичне оприлюднення у засобах масової інформації результатів перевірок у відомствах, повідомлення про порушення кримінальних справ проти хабарників, роз'яснення найважливіших положень антикорупційних законів,

запобігання та пошук шляхів урегулювання конфлікту інтересів, дотримання правил етики поведінки державних службовців.

Якщо широка громадськість частіше буде отримувати таку інформацію, це значною мірою сприятиме антикорупційному оздоровленню суспільства.

Аналіз скарг, які надходять до правоохоронних органів свідчить, що багато людей вірять і не поважають чиновників на місцях, сумніваються у позитивному вирішенні ними проблем пересічних громадян. І лише втручання фахівців правоохоронців допомагає захистити їх конституційні права, вберегти від хабарників.

Усі вищевказані обставини переконливо доводять, що потрібно налагодити належний обмін інформацією між органами судової влади, правоохоронцями та органами місцевого самоврядування. Взаємодію можна поліпшити шляхом закріплення цих положень як на міжвідомчому, так і на законодавчому рівнях, посиливши відповідальність керівників за неналежне виконання вимог відповідного законодавства.

Проблемним питанням залишається і повідомлення керівниками органів влади правоохоронних органів про викриті факти вчинення їх підлеглими працівниками корупційних злочинів. Як правило, така інформація, хоча це і є їх обов'язком, не надсилається. Вона виявляється під час прокурорських перевірок, і на керівників накладається штраф. На наш погляд, це не є заходом, адекватним правопорушенню. Тим більше, що боротьба з корупцією не може зводитися тільки до заходів кримінального характеру. Вона має реалізовуватися за участю не тільки силових структур, а всіх органів державної влади та управління, структур громадянського суспільства, тільки посилення відповідальності керівників органів влади через прийняття відповідних урядових актів буде сприяти викоріненню корупції у будь-яких її проявах.

Чекають на конкретні пропозиції щодо їх вирішення і питання вдосконалення діяльності органів, які ведуть боротьбу з корупцією, зокрема, стосовно спеціалізації у відповідній сфері працівників, що здійснюють оперативнорозшукову діяльність, слідчих, прокурорів, забезпечення належними ресурсами спеціальних підрозділів, надання їм права самостійно, у рамках закону приймати відповідні рішення.

Необхідно визначити і порядок проведення повної та своєчасної реєстрації повідомлень про корупційні діяння та пов'язані з ними правопорушення, уніфікувати та конкретизувати в єдиному законодавчому акті умови і порядок надання зазначеної інформації правоохоронним та іншим органам з урахуванням необхідності застереження щодо інформації з обмеженим доступом.

На Міністерство юстиції України покладено обов'язок проводити антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Однак слід зазначити, що Законом взагалі не передбачено наслідки проведення такої експертизи. Також Міністерством юстиції України має бути сформований Єдиний державний реєстр, у якому повинна міститися інформація про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Разом з тим, не передбачено, який з органів має направляти інформацію для внесення Єдиного державного реєстру: чи це має бути суд після вступу постанови в силу, чи це має бути керівник органу, у якому працював правопорушник, можливо це має бути орган, який виявив або склав протокол.

Треба зазначити, що прийняття Закону дає новий поштовх у посиленні боротьби зі злом, і це вселяє надію на краще.

Невипадково у таких країнах, як Великобританія, Німеччина, Італія, Франція, Китай, Швеція, куди ми часто звертаємося по досвід, давно чітко визначенні посадові обов'язки державних службовців і детально визначена їх поведінка та вказана конкретна відповідальність за це. Ці країни стали на шлях боротьби з корупцією, багаторічні строки відбувають за ґратами чиновники за хабарі, які за українськими нормами є мізерними. Активно діє і Росія. В даний час у Росії корупційний оборот складає приблизно 50 % ВВП [5]. За вимогами нового Федерального закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу РФ і Кодексу РФ про адміністративні правопорушення у зв'язку з удосконаленням державного управління в сфері протидії корупції», який невдовзі набере чинності, російським чиновникам, які беруть хабарі, доведеться віддавати суми у 15–60 разів більше, а за хабарі в особливо

великих розмірах вводиться 80–100-кратний штраф та ще й великі терміни ув'язнення [6]. З прийняттям та набуттям чинності новим антикорупційним Законом сподіватимемося на краще і ми українці.

Висновки. Як бачимо, необхідність боротьби з корупцією визнається сьогодні всіма інституціями багатьох країн світу. І на перший план нині виходить моделювання її технологічного забезпечення, пошуки шляхів подолання, антикорупційний супровід великих суспільно-економічних проектів. Наприклад: за повідомленням українських ЗМІ, із коштів, виділених на будівництво об'єктів Євро 12, зникли 35 млн. грн. Не менш важливою є економічна складова життя суспільства, від якої теж залежить успіх у вказаній сфері.

У цьому аспекті боротьба з корупцією залишається для правоохоронних органів одним із найпріоритетніших напрямів діяльності.

Література:

1. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» : науково-практичний коментар. — Х. : Одісей, 2011. — С. 124-127.
2. Журавський В. Антикорупційне законодавство як тест на серйозність прагнення України до європейських цінностей / В. Журавський // Урядовий кур'єр. — 2011. — 22 березня.
3. Семейное дело (Депутаты не сошлись во взглядах на коррупцию) // Бизнес. — 2011. — 21 березня. — С. 20.
4. Наджафов О. Деякі питання розмежування корупційних правопорушень / О. Наджафов // Вісник прокуратури. — 2012. — № 1 (127). — С. 24–25.
5. Борьба с коррупцией: Россия увязла в мздоимстве. Парламентское обозрение. — 2011. — № 7 (111)
6. Президент определил, сколько чиновникам платить за взятки // Обозреватель. — 2011. — 13 января.

Шиманский Ф. В., Селезнев В. А. Некоторые аспекты деятельности правоохранительных органов по новому антикоррупционному законодательству

Аннотация. Статья посвящена такому направлению деятельности правоохранительных органов как борьба с коррупцией. Обнаруженные факторы формирования антикоррупционной стратегии.

Ключевые слова: правоохранительные органы, коррупция, антикоррупционное законодательство.

Shimanskiy F. V., Seleznev V. A. Some aspects of activity of law enforcement authorities on a new anticorruption legislation.

Summary. The article is devoted such direction activity of law enforcement authorities as a fight against a corruption. Found out the factors of forming of anticorruption strategy.

Keywords: law enforcement authorities, corruption, anticorruption legislation.